

super, caro de terra; significari videtur per psalterium spiritus, per citharam caro. Et quia duas dixerat reductiones nostras ab abyssis terræ, unam secundum spiritum in spe, alteram secundum corpus in re; audi eas duas: « Etenim ego confitebor tibi in vasis Psalmi veritatem » tuam. » Hoc secundum spiritum: quid de corpore? « Psallam tibi in cithara, sanctus Israël. »

XII. Iterum hoc audi, propter ipsum « Iterum » et « Iterum. Exultabunt labia mea, cum psallam tibi¹. » Quia labia solent dici et interioris hominis et exterioris, incertum est quomodo posita sint labia: sequitur ergo: « Et anima mea quam redemisti. » Ergo de labiis interioribus salvati in spe, reducti ab abyssis terræ in fide et charitate, expectantes tamen adhuc redemptionem corporis nostri², quid dicimus? Jam dixit: « Et anima mea » quam redemisti. » Sed ne solam animam redemptam putares, in qua nunc audisti unum « Iterum. Adhuc autem, » inquit: quid adhuc? « Adhuc autem et lingua » mea: » ergo jam lingua corporis: « Tota die meditabitur justitiam tuam³: » id est, in æternitate sine fine. Sed quando hoc? Jam in fine sæculi, resurrectione corporis et immutatione in angelicum statum. Unde hoc probatur, quia de fine dicitur: « Adhuc autem et lingua » mea tota die meditabitur justitiam tuam? Cum confusi » fuerint, et erubuerint, qui quærunt mala mihi. » Quando confundentur, quando erubescant, nisi in fine sæculi? Duobus enim modis confundentur, aut cum credent in Christum, aut cum venerit Christus. Nam quandiu hic est Ecclesia, quandiu gemit triticum inter paleas, quandiu gemunt spicæ inter zizania⁴, quandiu gemunt vasa misericordiæ inter vasa iræ facta in contumeliam⁵, quandiu gemit lilium

¹ Psal. LXX, 23. — ² Rom. VII, 23. — ³ Psal. LXX, 24. — ⁴ Matth. III, 12, et XIII, 30. — ⁵ 2 Tim. II, 20.

inter spinas, non deerunt inimici qui dicant: « Quando » morietur et peribit nomen ejus¹? » Id est, Ecce venit tempus ut finiantur, et non sint Christiani: sicut cœperunt ex aliquo tempore, ita usque ad certum tempus erunt. Sed cum ista dicunt, et sine fine moriuntur, et permanet Ecclesia, prædicans brachium Domini omni generationi superventuræ. Veniet et ipse ultimus in claritate sua, resurgent omnes mortui, quisque cum causa sua: separabuntur boni ad dexteram, mali autem ad sinistram; et confundentur qui insultabant, erubescant qui garriebant: et sic lingua mea post resurrectionem meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam, « Cum confusi » fuerint, et erubuerint, qui quærunt mihi mala. »

ENARRATIO²

IN PSALMUM LXXI.

I. « IN Salomonem » quidem Psalmi hujus titulus prænotatur: sed hæc in eo dicuntur, quæ non possint illi Salomoni regi Israël secundum carnem, juxta ea quæ de illo sancta Scriptura loquitur, convenire: Domino autem Christo aptissime possunt. Unde intelligitur etiam ipsum vocabulum Salomonis ad figuratam significationem adhibitum, ut in eo Christus accipiatur. Salomon quippe interpretatur Pacificus: ac per hoc, tale vocabulum illi verissime atque optime congruit, per quem mediatorem ex inimicis, accepta remissione peccatorum, reconciliamur Deo. « Etenim cum inimici essemus, reconciliati sumus » Deo per mortem Filii ejus³. » Idem ipse est ille pacifi-

¹ Matth. XXV, 33. — ² Dictata anno Christi 415, ex Epistola CLXIX ad Evodiam n. I. — ³ Rom. V, 10.

cus, « Qui fecit utraque unum, et medium parietem ma-
 » ceriæ solvens inimicitias in carne sua, legem mandato-
 » rum decretis evacuans, ut duos conderet in se in unum
 » novum hominem, faciens pacem: et veniens evangeli-
 » zavit pacem iis qui longe, et pacem iis qui prope¹. »
 Ipse in Evangelio dicit: « Pacem relinquo vobis, pacem
 » meam do vobis². Et multis aliis testimoniis Dominus
 Christus pacificus esset monstratur: non secundum pa-
 cem, quam novit et quærit hic mundus; sed illam pa-
 cem, de qua dicitur apud Prophetam: « Dabo eis solatium
 » verum, pacem super pacem³: » cum scilicet paci re-
 conciliationis additur pax immortalitatis. Nam post omnia
 reddita, quæ promisit Deus, novissimam pacem nos
 expectare debere, qua cum Deo vivamus in æternum,
 idem Propheta ostendit, ubi ait: « Domine, Deus noster,
 » pacem da nobis, omnia enim dedisti nobis⁴. » Pax erit
 plane illa perfecta, « Quando novissima inimica destrue-
 » tur mors⁵. » Et in quo erit hoc, nisi in pacifico illo
 reconciliatore nostro? « Sicut enim in Adam omnes mo-
 » riuntur, sic et in Christo omnes vivificabuntur⁶. » Quo-
 niam ergo invenimus verum Salomonem, hoc est, verum
 pacificum: quid deinde Psalmus ipse de illo doceat, at-
 tendamus.

II. « Deus, iudicium tuum regi da, et justitiam tuam
 » filio regis⁷. » Dominus ipse in Evangelio dicit: « Pater
 » non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Fi-
 » lio⁸: » hoc est ergo, « Deus, iudicium tuum regi da. »
 Qui rex, etiam filius est regis: quia et Deus Pater utique
 rex est. Ita scriptum est, quod rex fecit nuptias filio suo⁹.
 More autem Scripturæ idem repetitur. Nam quod dixit:

¹ Ephes. II, 14, etc. — ² Joan. XIV, 27. — ³ Isai. LVII, 19, juxta LXX. —
⁴ Id. XXVI, 12, juxta LXX. — ⁵ I Cor. XV, 26. — ⁶ Ibid. 22. — ⁷ Psal.
 LXXI, 2. — ⁸ Joan. V, 22. — ⁹ Matth. XXII, 2.

« Iudicium tuum; » hoc aliter dixit: « Justitiam tuam: »
 et quod dixit: « Regi; » hoc aliter dixit, « Filio regis: »
 sicut est illud: « Qui habitat in cœlis, irridebit eos, et
 » Dominus subsannabit eos¹. » Quod est, « Qui habitat in
 » cœlis; » hoc est, « Et Dominus: » et quod est, « Ir-
 » ridebit eos; » hoc est, « Subsannabit eos. » Et, « Cœli
 » enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat
 » firmamentum². » Cœli repetiti sunt nomine firma-
 menti: et quod dictum est: « Gloriam Dei; » repetitum
 est, « Opera manuum ejus: » et quod dictum est, « Enar-
 » rant; » repetitum est, « Annuntiat. » Istæ autem repeti-
 tiones multum eloquia divina commendant, sive eadem
 verba, sive aliis verbis eadem sententia repetatur: et
 maxime reperiuntur in Psalmis, et in eo genere sermonis,
 quo animi est movendus affectus.

III. Deinde sequitur: « Judicare populum tuum in
 » justitia, et pauperes tuos in iudicio³. » Rex Pater regi
 Filio ad quam rem dedit iudicium suum et justitiam
 suam satis ostenditur, cum dicit: « Judicare populum
 » tuum in justitia, » id est, ad iudicandum populum
 tuum. Talis locutio est apud Salomonem: « Proverbia
 » Salomonis, filii David, scire sapientiam et discipli-
 » nam⁴: » hoc est, Proverbia Salomonis, ad sciendam
 sapientiam et disciplinam. Ita « Iudicium tuum da, judi-
 » care populum tuum: » id est, iudicium tuum da, ad
 iudicandum populum tuum. Quod autem ait prius: « Po-
 » pulum tuum; » hoc ait posterius, « Pauperes tuos: »
 et quod ait prius, « In justitia; » hoc posterius, « In ju-
 » dicio: » more illo repetitionis. Ubi sane demonstrat
 populum Dei pauperem esse debere, id est, non super-
 bum, sed humilem. « Beati enim pauperes spiritu, quo-

¹ Psal. II, 4. — ² Id. XVIII, 2. — ³ Id. LXXI, 2. — ⁴ Prov. I, 1.

» niam ipsorum est regnum cœlorum¹. » Qua paupertate etiam beatus Job pauper fuit, et antequam magnas illas terrenas divitias amisisset. Quod ideo commemorandum putavi, quoniam sunt quidam qui facilius omnia sua pauperibus distribuunt, quam ipsi pauperes Dei fiant. Inflati sunt enim jactantia, qua putant sibi esse tribuendum, non gratiæ Dei, quod bene vivunt: et ideo jam nec bene vivunt, quantacumque bona opera facere videantur. De suo quippe habere se putant, et gloriantur quasi non acceperint²: divites sui, non pauperes Dei; abundantes sibi, non egentes Deo. Sed ait Apostolus: « Si distribuero » omnia mea pauperibus, et tradidero corpus meum ut » ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi » prodest³. » Tanquam si diceret: « Si distribuero omnia mea pauperibus, et pauper Dei non fuero, nihil mihi prodest. » Charitas enim non inflatur⁴: » nec est vera Dei charitas in eo, qui ingratus est sancto Spiritui ejus, per quem diffunditur in cordibus nostris charitas ejus⁵. Et ideo tales non pertinent ad populum Dei, quia non sunt pauperes Dei. Pauperes quippe Dei dicunt: « Nos autem » non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui » ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis⁶. » Nam cum et in isto Psalmo, propter suscepti hominis sacramentum, quo Verbum caro factum est⁷, dicatur Deo Patri regi, « Justitiam tuam da filio regis: » nolunt isti sibi dari justitiam, sed a semetipsis eam habere confidunt. « Ignorantes enim Dei justitiam, et suam volentes consti- » tuere, justitiæ Dei non sunt subjecti⁸. » Non sunt itaque, ut dixi, pauperes Dei, sed divites sui: quia non sunt humiles, sed superbi. Veniet vero ille judicare po-

¹ Matth. v, 3. — ² 1 Cor. iv, 7. — ³ Id. xiii, 3. — ⁴ Ibid. 4. — ⁵ Rom. v, 5. — ⁶ 1 Cor. ii, 12. — ⁷ Joan. i, 14. — ⁸ Rom. x, 3.

pulum Dei in justitia, et pauperes Dei in judicio: et eo judicio discernet a divitibus eorum pauperes suos, sed quos paupertate sua fecit divites suos. Clamat ei quippe populus pauper: « Judica me, Deus, et discerne causam » meam de gente non sancta¹. »

IV. Quod autem mutato verborum ordine, cum prius dixisset: « Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam » filio regis, » prius ponens judicium, deinde justitiam; prius justitiam posuit, deinde judicium, dicens: « Judi- » care populum tuum in justitia, et pauperes tuos in ju- » dicio: » magis ostendit judicium se appellasse justitiam, nihil interesse demonstrans quo ordine ponatur, cum idem significet. Solet enim dici judicium pravum quod injustum est: justitiam vero iniquam vel injustam dicere non solemus. Si enim prava, et injusta erit; nec justitia jam dicenda est. Proinde ponendo judicium atque justitiæ nomine repetendo, vel ponendo justitiam et eam judicii nomine repetendo; satis edocet proprie se appellare judicium quod pro justitia poni solet, id est, quod in male judicando intelligi non potest. Ubi enim Dominus dicit: « Nolite judicare personaliter, sed rectum judicium ju- » dicare²: » ostendit esse posse pravum judicium, cum dicit: « Rectum judicium judicate: » denique illud vetat; hoc præcipit. Cum vero sine ulla adjectione dicit judicium, continuo justum vult intelligi: sicut est quod ait: « Relinquitis graviora Legis, misericordiam et judi- » cium³. » Et illud quod Jeremias dicit: « Faciens divi- » tias suas non cum judicio⁴. » Non ait: Faciens divitias suas pravo injustove judicio, vel non cum judicio recto aut justo, sed, « Non cum judicio: » judicium non appellans, nisi quod rectum ac justum est.

¹ Psal. lxxi, 1. — ² Joan. vii, 24. — ³ Matth. xxiii, 23. — ⁴ Jerem. xvii, 11.

V. « Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam. » Montes majores sunt, colles minores. Nimirum ergo hi sunt quos alius habet Psalmus, « Pusillos cum magnis. Isti quippe montes exultaverunt sicut arietes, » et isti colles sicut agni ovium, in exitu Israël ex Ægypto¹, id est, in populi Dei liberatione ab hujus sæculi servitute. Excellenti ergo sanctitate eminentes in Ecclesia, montes sunt, qui idonei sunt et alios docere²: sic loquendo ut fideliter instruantur, sic vivendo ut salubriter imitentur: colles autem sunt illorum excellentiam sua obedientia subsequentes. Quare ergo « Montes pacem, et colles justitiam? » An forte nihil interesset, etiam si ita diceretur: Suscipiant montes justitiam populo, et colles pacem? Utrisque enim justitia, et utrisque pax necessaria est: et fieri potest, ut alio nomine pax appellata sit ipsa justitia. Hæc est enim vera pax, non qualem injusti inter se faciunt. An potius cum distinctione non contemnenda intelligendum est, quod ait: « Montes pacem, et colles justitiam? » Excellentes quippe in Ecclesia, paci debent vigilantibus intentione consulere; ne propter suos honores superbe agendo schismata faciant, unitatis compage disrupta. Colles autem ita eos imitando et obediendo subsequantur, ut eis Christum anteponant: ne malorum montium, quoniam videntur excellere, vana auctoritate seducti, se a Christi unitate disrumpant. Ideo dictum est: « Suscipiant montes pacem populo. » Dicant quidem: « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi³. » Sed rursus dicant: « Licet si nos, aut Angelus de cælo vobis annuntiaverit præterquam quod accepistis, anathema sit⁴. » Dicant etiam: « Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis⁵? » Ita

¹ Psal. cxiii, 1, 4 et 13. — ² 1 Tim. ii, 2. — ³ 1 Cor. xi, 1. — ⁴ Gal. 1, 8. — ⁵ 1 Cor. 1, 13.

suscipiant pacem populo Dei, id est, pauperibus Dei; non illis, sed cum illis regnare cupientes. Illi quoque non dicant: « Ego sum Paulus, ego sum Apollo, ego vero Cepha: » sed omnes dicant: « Ego sum Christi¹. » Hæc est justitia, non antepone servos Domino, nec æquare; ita levare oculos in montes unde veniat auxilium sibi, ut tamen auxilium suum non sperent a montibus, sed a Domino qui fecit cælum et terram².

VI. Potest et sic convenientissime intelligi, « Suscipiant montes pacem populo, » ut pacem intelligamus in reconciliatione, qua Deo reconciliamur: montes quippe eam suscipiunt populo ejus. Hoc Apostolus ita testatur: « Vetera transierunt, ecce facta sunt nova: omnia autem ex Deo, qui reconciliavit nos sibi per Christum, et dedit nobis ministerium reconciliationis. » Ecce quomodo suscipiunt montes pacem populo ejus. « Deus enim erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta eorum, et ponens in nobis verbum reconciliationis. » In quibus, nisi in montibus qui suscipiunt pacem populo ejus? Quocirca legati pacis subsequenter adjungunt, et dicunt: « Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo reconciliari Deo³. » Hanc pacem suscipiunt montes populo ejus, id est, prædicationem legationemque pacis ejus: colles autem justitiam, hoc est, obedientiam, quod est in hominibus et in omni rationali creatura omnis justitiæ origo atque perfectio, ita ut duorum hominum, id est, Adam qui fuit caput mortis nostræ, et Christi qui est caput salutis nostræ, hæc commendetur magna distinctio, « Quia sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per

¹ 1 Cor. 1, 12. — ² Psal. cxx, 1, 2. — ³ 2 Cor. v, 17-20.

» obedientiam unius hominis justi constituentur multi¹.
 » Suscipiant ergo montes pacem populo, et colles justitiam : » ut hoc modo utrisque concordantibus, fiat quod scriptum est : « Justitia et pax osculatæ sunt se². » Quod vero alii codices habent, « Suscipiant montes pacem » populo et colles : » utrosque prædicatores evangelicæ pacis intelligendos puto, sive præcedentes, sive subsequentes. In his autem codicibus illud sequitur : « In justitia judicabit pauperes populi. » Sed illi magis codices approbantur, qui habent quod supra exposuimus, « Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam. » Aliqui autem habent « Populo tuo ; » aliqui non habent « Tuo, » sed tantummodo « Populo. »

VII. « Judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum³. » Pauperes et filii pauperum iidem ipsi mihi videntur, sicut eadem civitas est Sion et filia Sion. Si autem distinctius intelligendum est; pauperes, accipimus, montes; filios autem pauperum, colles : velut Prophetas atque Apostolos, pauperes; filios autem eorum, id est, qui sub eorum auctoritate proficiunt, filios pauperum. Quod vero supra dictum est : « Judicabit ; » et postea, « Salvos faciet : » quædam velut expositio est, quomodo judicabit. Ad hoc enim judicabit, ut salvos faciat, id est, a perdendis damnandisque discernat, quibus donat salutem paratam revelari in tempore novissimo⁴. A talibus quippe illi dicitur : « Ne comperdas cum impiis animam meam⁵ : » et, « Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta⁶. » Considerandum etiam quod non ait : Judicabit pauperem populum ; sed, « Pauperes populi. » Supra enim ubi dixit : « Judicare populum tuum in justitia et pauperes tuos in judicio, eum-

¹ Rom. v, 19. — ² Psal. LXXXIV, 11. — ³ Id. LXXI, 4. — ⁴ 1 Petr. i, 5. — ⁵ Psal. xxv, 9. — ⁶ Id. iv, 1.

dem dixit populum Dei quos pauperes ejus, id est, tantummodo bonos et ad dexteram partem pertinentes. Quia vero in hoc sæculo simul dextri sinistrique pascuntur, qui velut agni et hædi in fine separandi sunt¹; totum sicut commixtus est, nomine populi nuncupavit. Et quia judicium etiam hic in bono ponit, id est, ad salvos faciendos : ideo ait : « Judicabit pauperes populi, » id est, eos ad salutem discernet, qui sunt in populo pauperes. Jam qui sint pauperes supra exposuimus² : hos et egenos intelligamus. « Et humiliabit calumniatorem. » Nullus melius quam diabolus hic calumniator agnoscitur. Calumnia ejus est. « Numquid gratis colit Job Deum³? » Humiliat autem illum Dominus Jesus, gratia sua suos adjuvans, ut gratis Deum colant, id est, delectentur in Domino⁴. Humiliavit etiam sic, quia cum in eo diabolus, id est, princeps hujus mundi nihil invenisset⁵, occidit per calumnias Judæorum, quibus est usus calumniator tanquam vasis suis, operans in filiis diffidentie⁶. Humiliatus est enim, quia ille quem occiderant, resurrexit, et regnum abstulit mortis : cujus ille potestatem ita gerebat, ut ex uno homine quem deceperat, omnes per mortem traherent ad condemnationem. Sed humiliatus est : « Quoniam » si ob unius delictum mors regnavit per unum, multo » magis qui abundantiam gratiæ et justitiæ accipiunt, in » vita regnabunt per unum Jesum Christum⁷, » qui humiliavit calumniatorem, falsa crimina, iniquos judices, falsos testes, ut eum perderent immittentem.

VIII. « Et permanebit soli, » vel, « Permanebit cum sole⁸. » Sic enim melius interpretandum quidam nostri putaverunt, quod in græco est *συνταραμειν*. Quo si latine uno verbo dici posset, compermanebit dicendum esset :

¹ Matth. xxv, 32. — ² Supra n. 3. — ³ Job. i, 9. — ⁴ Psal. xvi, 4. — ⁵ Joan. xiv, 30. — ⁶ Ephes. ii, 2. — ⁷ Rom. v, 17. — ⁸ Psal. LXXI, 5.

ideo quia latine verbum non potest dici, ut saltem sententia exprimeretur, dictum est: « Permanebit cum sole. » Nihil est enim aliud compermanebit soli, quam « Permanebit cum sole. » Quid autem magnum est permanere cum sole ei per quem facta sunt omnia, et sine quo factum est nihil¹, nisi quia hæc prophetia propter eos præmissa est, qui putant religionem nominis christiani usque ad certum tempus in hoc sæculo victuram, et postea non futuram? « Permanebit ergo cum sole, » quandiu sol oritur et occidit: hoc est, quandiu tempora ista volvuntur, non deerit Ecclesia Dei, id est, Christi corpus in terris. Quod vero adjungit: « Et ante lunam, generationes generationum. » Potuit dicere: Et ante solem, id est, et cum sole, et ante solem: quod intelligeretur: Et cum temporibus, et ante tempora. Quod ergo tempus antecedit, æternum est: et hoc vere habendum est æternum, quod nullo tempore variatur, sicut in principio erat Verbum. Sed per lunam significare maluit incrementa defectusque mortalium. Denique cum dixisset: « Ante lunam, » volens quodam modo exponere pro qua re lunam posuerit, « Generationes, inquit, generationum. » Tanquam diceret: Ante lunam, id est, ante generationes generationum, quæ transeunt decessione et successione mortalium, tanquam decrementis incrementisque lunaribus. Ac per hoc quid melius intelligitur permanere ante lunam, nisi omnia mortalia immortalitate præcedere? Quod etiam sic non inconvenienter accipi potest, ut quod jam humiliato calumniatore sedet ad dexteram Patris, hoc sit permanere cum sole. Splendor enim æternæ gloriæ intelligitur Filius²: tanquam sol sit Pater, et splendor ejus Filius ejus. Sed sicut ista dici possunt de invisibili substantia Creatoris, non sicut de

¹ Joan. 1, 3. — ² Hebr. 1, 3.

ista visibili creatura, in qua sunt corpora cœlestia, quorum illustrius eminet sol, de quo hæc similitudo adhibita est: sicut adhibetur etiam de terrestribus, petra, leo, agnus, homo habens duos filios, et cætera. Ergo humiliato calumniatore permanet cum sole: quia victo diabolo per resurrectionem, sedet ad dexteram Patris¹, ubi jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur². Et hoc ante lunam, tanquam primogenitus a mortuis præcedens Ecclesiam, mortalium decessione ac successione transeuntem. Ipsæ sunt, « Generationes generationum. » Aut forte quia generationes sunt, quibus generamur mortaliter; generationes autem generationum, quibus regeneramur immortaliter. Et hæc est Ecclesia quam ille antecessit, ut permaneret ante lunam, primogenitus ex mortuis. Sane quod est in græco γενεας γενεών, nonnulli interpretati sunt, non « Generationes, » sed, « Generatio- nis generationum: » quia γενεας ambiguus est casus in græco, et utrum genitivus singularis sit τῆς γενεας, id est, hujus generationis, an accusativus pluralis τὰς γενεας, id est, has generationes, non evidenter apparet, nisi quia merito sensus ille prælatum est, ut tanquam exponendo quid dixerit lunam, secutus adjungeret, « Generationes generationum. »

IX. « Et descendet sicut pluvia in vellus, et sicut guttæ » stillantes super terram³. » Recoluit et admonuit illud quod factum est per judicem Gedeon, de Christo id habere finem. Petiit quippe ille signum a Domino, ut in area positum solum vellus complueretur, et sicca esset area⁴; et rursus solum vellus siccum esset, et complueretur area, et ita factum est. Quod significavit, tanquam in area in toto orbe terrarum, siccum vellus fuisse prio-

¹ Marc. xvi, 19. — ² Rom. vi, 9. — ³ Psal. lxxi, 6. — ⁴ Judic. vi, 36 et seqq.